

ΘΕΟΛΟΓΙΑ

ΤΡΙΜΗΝΟΝ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΝ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ

ΤΟΜΟΣ ΝΓ'

ΙΟΥΛΙΟΣ - ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ 1982

ΤΕΥΧΟΣ Γ'

«ΠΤΩΜΑΤΙΚΑΙ ΜΕΤΑΜΟΣΧΕΥΣΕΙΣ»

(Σχεδιάσμα θεολογικῆς θεωρήσεως)

ΥΠΟ

ΕΥΑΓΓΕΛΟΥ Δ. ΘΕΟΔΩΡΟΥ

Καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν

Τις τελευταῖες ἑβδομάδες, ἐξ ἀφορμῆς προωθουμένου Νομοσχεδίου, πὺ ἀναφέρεται στὶς «πτωματικὲς μεταμοσχεύσεις», δημοσιεύονται στὸν Τύπο διάφορες ἀπόψεις, ἀναφερόμενες σ' αὐτές. Κι' εἶναι πραγματικὰ εὐχάριστο, πὺ ἐκπρόσωποι διαφόρων ἐπιστημονικῶν εἰδικότητων καὶ τομέων τῆς δημοσίας ζωῆς συζητοῦν γιὰ ἓνα θέμα, πὺ, ἐνῶ ἐκ πρώτης ὄψεως φαίνεται ὡς θέμα καθαρῶς βιοϊατρικό, στὴν πραγματικότητα εἶναι ζήτημα κοινῶν ἐνδιαφέροντος, διακλαδικῆς συνεργασίας καὶ κοινῆς ἀντιμετωπίσεως. Ἀσφαλῶς ἡ κατάσταση τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τοῦ κοινωνικοῦ μας βίου θὰ ἦταν καλύτερη, ἐὰν κάτι παρόμοιο γινόταν συχνά, ἐὰν δηλαδὴ πολλὰ ζητήματα, πὺ ἀπασχολοῦν τὸ κοινωνικὸ σύνολο, δὲν ἐξετάζονταν μονοδιάστατα ὑπὸ τὴν περιορισμένη ὀπτικὴ γωνία ἐνὸς εἰδικοῦ ἐπιστημονικοῦ κλάδου, ἀλλ' ἐντάσσονταν σὲ εὐρύτερες συναρτήσεις, μέσα στὶς ὁποῖες θὰ μπορούμε νὰ βλέπουμε τὶς διάφορες πτυχὲς καὶ διαστάσεις τους καὶ τὶς ποικίλες διασυνδέσεις τους στὴν ὀργανικὴ ἐνότητα καὶ ἀλληλεξάρτησή τους. Μιὰ τέτοια πολυδιάστατη ἀντιμετώπιση τοῦ ζητήματος τῶν «πτωματικῶν μεταμοσχεύσεων» ἀπαιτεῖ ἀκριβῶς καὶ τὴ θεολογικὴ θεώρησή τους, τῆς ὁποίας ἀκριβῶς ἓνα σχέδιασμα παρουσιάζομε κατωτέρω, γιὰ νὰ δώσῃ τοῦτο ἀφορμὴ πρὸς εὐρύτερη συζήτηση ἢ καὶ παρουσίαση ἄλλων ἀπόψεων. Στὸ σχέδιασμα αὐτό, πὺ παρουσιάσθηκε ἤδη σ' ἐπιστημονικὸ συμπόσιο ὑπὸ τὴν Προεδρία τοῦ διακεκριμένου Καθηγητοῦ τῆς Ἱατρικῆς

Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν κ. Γρηγορίου Σικαλκέα, ἐξετάζομε τὸ ζήτημα τῶν «πτωματικῶν μεταμοσχεύσεων» ὄχι ἀπὸ ἰατρικὴ ἢ νομικὴ ἢ ἰατροδικαστικὴ ἢ κοινωνικὴ ἄποψη, ἀλλὰ μόνον κάτω ἀπ' τὸ χριστιανικὸ θεολογικὸ πρῖσμα.

*

Ἄναμφιβόλως ἡ λήψη ὀργάνων ἢ ἰστῶν ἢ κυττάρων ἢ ἄλλων βιολογικῶν οὐσιῶν ἀπὸ ἓνα ζῶντα ἢ ἄρτι ἀποθανόντα δότην, — εἴτε πρὸς ἐπιστημονικὴ τους διερεῦνηση καὶ μελέτη, εἴτε συνηθέστερα πρὸς ἐνοφθαλμισμὸ καὶ μεταμόσχευσή τους σὲ ἓνα ζῶντα λήπτην—, ἔχει πολλὰς φορές κατακριθῆ καὶ ἔχει γνωρίσει ἀναστολὰς ἢ ἐπιβραδύνσεις ἐξ αἰτίας ἠθικοθρησκευτικῶν ἢ ἀνθρωπιστικῶν αἰτιάσεων.

Οἱ αἰτιάσεις αὐτὲς στηρίζονται στὸ γεγονὸς, ὅτι, ἐνῶ σὲ ἄλλες ἰατρικὰς καὶ θεραπευτικὰς δραστηριότητες ὑπάρχει ἡ διπολικὴ σχέση ἰατροῦ καὶ ἀσθενοῦς, στὴν περίπτωσιν τῶν μεταμοσχεύσεων ὑπάρχει ἡ τριπολικὴ σχέση ἰατροῦ-δότη-λήπτου.

Ἐπίσης ἡ ὅλη ἀξιολόγησις τῆς λήψεως μοσχευμάτων καὶ τῶν μεταμοσχεύσεων μπορεῖ νὰ κλιμακωθῆ ἀνάλογα πρὸς τὸ ἐὰν πρόκειται νὰ ληφθοῦν ἢ νὰ μεταμοσχευθῶν εἴτε μὴ ἀναγκαῖα γιὰ τὴ ζωὴ ὄργανα (π.χ. κερατοειδῆς ἢ ἀκουστικά ὀστάρια), εἴτε ἀναγκαῖα γιὰ τὴ ζωὴ ὄργανα (π.χ. καρδιὰ ἢ νεφρό).

Σήμερα, ἐνεκα τῶν δυσκολιῶν, ποὺ προκύπτουν εἴτε ἐκ τῶν ἀνοσολογικῶν ἐρευνῶν εἴτε ἐκ τῶν ψυχολογικῶν ἀλληλεξαρτήσεων, ποὺ δημιουργοῦνται ἐξ αἰτίας τῆς ἀναγκαίας συγκαταθέσεως τοῦ ζῶντος δότη, ποὺ κάνει τὴ δωρεὰ τοῦ ὄργανου, θεωρεῖται προτιμότερη ἡ λήψη ὀργάνων ἀπὸ τεθνεῶτες, ἀπὸ πτώματα.

Τὸ πρῶτον ἐρώτημα, ποὺ προβάλλει γιὰ τὶς «πτωματικὰς μεταμοσχεύσεις», εἶναι ἂν κατ' ἀρχὴν ὑπάρχη θρησκευτικὸ κώλυμα γι' αὐτὰς. Ἡ ἀπάντησις εἶναι, ὅτι δὲν ὑπάρχει κανένα κώλυμα. Οὔτε ἡ Ἀγία Γραφή, οὔτε ἡ Ἱερὴ Παράδοσις τῆς Ἐκκλησίας παρουσιάζει κάτι, ποὺ τυχὸν εἶναι ἀντίθετο στὴν ἰδέα τῶν μεταμοσχεύσεων.

Βέβαια μερικοὶ ἰσχυρίσθησαν, ὅτι ἡ μεταμόσχευσις ὀργά-

νων δὲν εἶναι ἠθικὰ ἐπιτρεπτή, γιατί παραβιάζει τὴν ἀρχή, σύμφωνα πρὸς τὴν ὁποία τὸ σῶμα πρέπει νὰ παραμένῃ ἀνέγγιχτο, ἄτρωτο, ἀνέπαφο. Κι' αὐτὸς ἀκόμη ὁ μεγάλος φιλόσοφος I. Kant στὸ ἔργο του «Μεταφυσικὴ τῶν ἠθῶν» (Metaphysik der Sitten) προβάλλει τὸ αἴτημα τῆς διατηρήσεως τῆς ἀκεραιότητος τοῦ σώματος, καταδικάζει κάθε ἀκρωτηριασμὸ καὶ συμπεραίνει, ὅτι ὁ ἄνθρωπος δὲν ἔχει δικαίωμα νὰ χαρίσῃ ἢ νὰ πωλήσῃ τμήματα τοῦ σώματός του, ἀκόμη οὔτε ἓνα δόντι του.

Τέτοιες ὅμως ἀπόψεις δὲν μποροῦν νὰ βροῦν ἔρεισμα στὸ γνήσιο χριστιανικὸ πνεῦμα. Πρῶτα-πρῶτα θὰ πρέπει νὰ τονίσω-με, πὼς προϋπόθεση γιὰ τὴν ἀνάστασι τῶν νεκρῶν, στὴν ὁποία πιστεύουν οἱ Χριστιανοί, δὲν εἶναι ἡ ἀκεραιότης τοῦ σώματος. Γιὰ τὸν πραγματικὰ πιστό, ἡ παντοδυναμία τοῦ Θεοῦ μπορεῖ κι' ἀπ' τὴν τέφρα ἐκ τῆς καύσεως τῶν νεκρῶν κι' ἀπ' τὰ μεταστοιχειωμένα ὑλικά ἐκείνων, πού ἀκρωτηριάσθησαν σὲ ἰατροδικαστικὲς ἐξετάσεις ἢ ἀπανθρακώθησαν σὲ πυρκαϊῆς ἢ φαγώθησαν ἀπὸ καρχαρίες ἢ κοράκια ἢ ἄλλα ἄγρια θηρία, ν' ἀναδείξῃ καινούρια δοξασμένα σώματα, πού θὰ ἐπαληθεύουν τὸν λόγο τοῦ Ἁπ. Παύλου: «Δεῖ γὰρ τὸ φθαρτὸν τοῦτο ἐνδύσασθαι ἀφθαρσίαν καὶ τὸ θνητὸν τοῦτο ἐνδύσασθαι ἀθανασίαν» (Α' Κορ. 15,53). Ἡ καθολικὴ ἀνάστασι τῶν νεκρῶν, τὴν ὁποία προσδοκοῦν οἱ Χριστιανοί, περιλαμβάνει καὶ τὴν ἀνάστασι τῶν ἀκρωτηριασμένων, κονιορτοποιημένων, τεφροποιημένων καὶ μεταστοιχειωμένων σωμάτων.

Ἐπειτα, ἡ χριστιανικὴ διδασκαλία θεωρεῖ βέβαια τὸ σῶμα τοῦ ἀνθρώπου ὡς δῶρον τοῦ Θεοῦ, ὡς «μέλος Χριστοῦ» καὶ ὡς «ναδὸν τοῦ ἁγίου Πνεύματος» (Α' Κορ. 6,15-19), ἀλλὰ δὲν τὸ ἀξιολογεῖ ὡς αὐτοσκοπὸν· τὸ θεωρεῖ ὡς μέσον πρὸς ἀνωτέρους σκοποὺς καὶ πρὸ πάντων ὡς ὄργανον δοξολογίας τοῦ Θεοῦ. Ὁ Ἁπ. Παῦλος τονίζει στὴν Α' πρὸς Κορινθίους: «Δοξάσατε δὴ τὸν Θεὸν ἐν τῷ σώματι καὶ ἐν τῷ πνεύματι ὑμῶν, ἅτινά ἐστι τοῦ Θεοῦ» (Α' Κορ. 6,20). Ἄλλ' οἱ ἄνθρωποι δοξάζουν τὸν Θεὸ μετὰ τὰ σώματά τους, ὅταν τὰ παρουσιάζουν «θυσίαν ζῶσαν, ἁγίαν, εὐάρεστον τῷ Θεῷ» (Ρωμ. 12,1) καὶ ὅταν ἀκόμη τὰ θέτουν στὴν

ύπηρεσία τῆς ὑγιοῦς ἐπιστήμης, πού κι' αὐτή — ὅταν ἀσκηῖται στὰ πλαίσια τοῦ Χριστιανικοῦ Ἀνθρωπισμοῦ — εἶναι δοξολογία τοῦ Δημιουργοῦ. Ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ στὴν Παλαιὰ Διαθήκη τονίζει χαρακτηριστικά: «Τίμα ἰατρὸν καὶ γὰρ αὐτὸν ἔκτισε Κύριος... Αὐτὸς (Κύριος) ἔδωκεν ἀνθρώποις ἐπιστήμην ἐνδοξάζεσθαι ἐν τοῖς θαυμασίοις αὐτοῦ» (Σοφία Σειράχ 38,1-6). Μέσα στὰ «θαυμάσια» αὐτὰ ἀνήκει ἀναμφιβόλως καὶ τὸ συναρπαστικὸ γεγονός τοῦ νὰ παίρῃ λ.χ. ὁ ἰατρὸς ἓνα νεφρὸ, πού σὲ λίγο ἐπρόκειτο νὰ ἀποσυντεθῆ μέσα στὸ πτώμα, καὶ νὰ τὸ διατηρῆ ζωντανὸ καὶ παλλόμενο ἐπὶ χρόνια ἢ δεκαετίες μέσα στὸν ὀργανισμὸ ἑνὸς λήπτου, ὁ ὁποῖος, ἐνῶ θὰ νεκρωνόταν κι' αὐτὸς ἂν δὲν τοῦ γινόταν μεταμόσχευση, τώρα δρᾷ, δημιουργεῖ οἰκογένεια, μεταλαμπαδεύει τὴν ἱερὴ φλόγα τῆς ζωῆς, χαρίζει στὸν κόσμον καινούριες ὑπάρξεις καὶ προσφέρει συχνὰ ἀνεκτίμητες ὑπηρεσίες στὸ κοινωνικὸ σύνολο.

Κι' ἀπὸ ἄλλη σκοπιὰ μιὰ — ὑπὸ ὀρθὲς προϋποθέσεις — μεταμόσχευση συμβιβάζεται πρὸς τὸ χριστιανικὸ πνεῦμα. Τὸ πνεῦμα τοῦτο ἑναρμονίζει πάντοτε ἀτομισμὸ καὶ κοινωνισμὸ. Ἡ Ἐκκλησία, ἡ ὁποία εἶναι τὸ μυστικὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ, δὲν εἶναι ἓνα μηχανικὸ ἄθροισμα τῶν μελῶν της, ἀλλὰ μιὰ ἐνιαία ὁλότης. Μέσα σ' αὐτὴν ὁ καθένας εἶναι τὸ κύτταρο ἑνὸς μυστικοῦ ὀργανικοῦ ὅλου, μέσα στὸ ὁποῖο τὸ ἓνα μέλος πρέπει νὰ φροντίζει γιὰ τὸ ἄλλο.

Ἐπειτα καὶ ἡ ἐντολὴ τῆς χριστιανικῆς πανανθρώπινης ἀγάπης στηρίζεται στὸ ὅτι ὅλοι κατέχομε τὴν κοινὴ ἀνθρώπινη φύση. Ὅλοι ἔχομε πλασθῆ «κατ' εἰκόνα» καὶ «καθ' ὁμοίωσιν» τοῦ Θεοῦ. Ὅλοι πρέπει νὰ βλέπουμε στὸν ἄλλο τὸ alter ego. Πρὸ πάντων μέσα στὴν ὑπερφυσικὴ ὄντικὴ πραγματικότητα τῆς «ἐν Χριστῷ» ζωῆς ὁ καθένας ζῆ μέσα στὸν πλησίον καὶ ὁ πλησίον μέσα σ' αὐτόν. Γι' αὐτὸ κι' ἡ μεταμόσχευση ὀργάνου μπορεῖ νὰ ἐμφανισθῆ ὡς περίπτωση ἑνὸς εἴδους τέστ, γιὰ νὰ διαπιστωθῆ ὅτι τὸ βιβλικὰ καὶ χριστιανικὰ προσανατολισμένο ἦθος δὲν ἀντιτίθεται στὴν τάξη τῆς δημιουργίας καὶ στὰ θαυμάσια τῆς ἐπιστήμης.

Ἐάν ἡ Ἐκκλησία δέχτηκε τὸ μεῖζον τῆς αὐτοθυσίας ζώντων καὶ κατέταξε στὶς τάξεις τῶν ἁγίων Χριστιανούς, ποὺ ζωντανοὶ ἀκρωτηρίασαν τὰ σώματά τους ἢ πρόσφεραν ὀλοκαύτωμα τῆ ζωῆ τους πρὸς χάρη συνανθρώπων, πολὺ περισσότερο μπορεῖ καὶ πρέπει νὰ δεχθῆ τὸ ἔλασσον καὶ νὰ δώσῃ τὴν εὐλογία τῆς σταῖ μέλη τῆς ἐκεῖνα ποὺ ἐξ ἀγάπης πρὸς τὸν πλησίον θὰ γράψουν πάνω στὴν ταυτότητά τους «δωρητῆς σώματος», θέτοντας ἔτσι μετὰ τὴν τελευτῆ τους στὴ διάθεση ἄλλων σωματικά τους ὄργανα, γιὰ νὰ βοηθήσουν ἔτσι ἓνα πάσχοντα ἢ κινδυνεύοντα συνάνθρωπο.

Ἐπειτα θὰ μπορούσαμε νὰ προσθέσωμε καὶ τὸ ἐξῆς: Ἐπειδὴ ὁ ὁποιοσδήποτε — γιὰ τὴ διατήρηση τῆς ὑγείας του ἢ γιὰ τὴν παράταση τῆς ζωῆς του — εἶναι ἐνδεχόμενο νὰ χρειασθῆ κάποτε μεταμόσχευση κάποιου ὄργάνου ἢ κάποιας βιολογικῆς οὐσίας, πρέπει πάντοτε νὰ ἔχη διάθεση νὰ ἐφαρμόζῃ τὴν χριστιανικὴ ἀρχή: «Πάντα οὖν ὅσα ἂν θέλητε, ἵνα ποιῶσιν ὑμῖν οἱ ἄνθρωποι, οὕτω καὶ ὑμεῖς ποιεῖτε αὐτοῖς» (Ματθ. 7,12).

Ἀπὸ αὐτά, ποὺ εἴπαμε, συνάγεται ὅτι δὲν εἶναι πειστικὸ τὸ ἐπιχείρημα, ποὺ προσάγεται γιὰ τὴν πατροπαράδοτη ριέτέ (Pietät), γιὰ τὴν εὐλάβεια ποὺ ὀφείλεται στὸ σκῆνωμα τοῦ νεκροῦ, τὸ ὁποῖο πρέπει τρόπον τινὰ νὰ μὴ σκυλευθῆ καὶ νὰ μείνῃ στὸν ἡσυχία του ἀνέπαφο καὶ ἀκέραιο. Ὅταν ἓνας μαθητῆς τοῦ Χριστοῦ εἶπε στὸν Διδάσκαλο «Κύριε, ἐπίτρεψόν μοι πρῶτον ἀπελθεῖν καὶ θάψαι τὸν πατέρα μου», τότε ὁ Ἰησοῦς, προβλέποντας ὅτι ἡ ἐπιστροφή τοῦ μαθητοῦ στὸ σπίτι του θὰ τὸν ὀδηγοῦσε σὲ κληρονομικὰς διαμάχες, ποὺ θὰ ψύχραιναν τὸν ἱεραποστολικὸ του ζῆλο, τοῦ εἶπε: «Ἀκολούθει μοι καὶ ἄφες τοὺς νεκροὺς θάψαι τοὺς ἑαυτῶν νεκροὺς» (Ματθ. 8,21-22). Ἀπὸ χριστιανικὴ λοιπὸν ἀποψη, ἡ ὑποχρέωση ἐκ τῆς ριέτέ, ἐκ τοῦ σεβασμοῦ ἀπέναντι στοὺς νεκροὺς, δὲν εἶναι ἀπεριόριστη. Πάντοτε ἓνα καθῆκον πρέπει νὰ ὑποχωρῆ μπροστὰ σὲ ἀξιολογικὰ ἀνώτερες ἀπαιτήσεις. «Τὸ σάββατον διὰ τὸν ἄνθρωπον ἐγένετο, οὐχ ὁ ἄνθρωπος διὰ τὸ σάββατον» (Μάρκ. 2,27).

Βέβαια μ' αὐτά, ποὺ λέγομε, μὲ κανένα τρόπο δὲν παραγνωρίζομε ὅτι εἶναι τελείως ἀψυχολόγητο νὰ πᾶμε σὲ κάποιον,

ἀπ' τὴν ἀγκαλιὰ τοῦ ὁποίου μόλις ὁ θάνατος ἄρπαξε μιὰ προσφιλῆ του ὑπαρξῆ, καὶ νὰ τοῦ παρουσιάσωμε ἓνα χαρτί, γιὰ νὰ ὑπογράψῃ, ὅτι συμφωνεῖ νὰ ἀφαιρεθοῦν ὄργανα ἀπ' τὸν ἀγαπημένο του νεκρό. Ἀσφαλῶς πρέπει κατ' ἄλλον τρόπο νὰ ρυθμισθῆ νομοθετικὰ τὸ ζήτημα τῆς συναιδέσεως εἴτε τοῦ ἀποθνήσκοντος, εἴτε τῶν συγγενῶν του.

Τὸ συμπέρασμα ἐκ τῶν λεχθέντων εἶναι, ὅτι ἀπὸ θεολογικῆ, χριστιανικῆ, ἠθικῆ καὶ ἀνθρωπιστικῆ ἀποψη οἱ πτωματικὲς μεταμοσχεύσεις αὐτὲς καθ' ἑαυτὲς ὄχι μόνο δὲν εἶναι καταδικαστέες, ἀλλὰ θὰ ἦταν δυνατὸ νὰ ἐπαινεθοῦν καὶ εὐλογηθοῦν. Ἀρκεῖ νὰ μὴ λησμονῆται, ὅτι κάθε ἐπιστημονικὴ ἐνέργεια, «χωριζομένη τῆς δικαιοσύνης καὶ τῆς ἄλλης ἀρετῆς, πανουργία, οὐ σοφία φαίνεται».

Ἀπὸ χριστιανικὴ ἀποψη ἰσχύει ἐπὶ τοῦ προκειμένου ἡ ἀρχὴ τοῦ ἀγίου Αὐγουστίνου: «Ἀγάπα τὸν Θεὸ καὶ κάνε ὅ,τι θέλεις». Δὲν μπορεῖ νὰ ἀγαπῶμε τὸν Θεὸ καὶ συγχρόνως νὰ κάνωμε ἀνεπίτρεπτες ἠθικὰ πράξεις, πὺ εἶναι ἀντίθετες πρὸς τὸ θέλημά Του. Καὶ οἱ πτωματικὲς λοιπὸν μεταμοσχεύσεις πρέπει νὰ γίνωνται σὲ ἠθικῶς ἐπιτρεπτὰ πλαίσια ὑπὸ ὀρισμένες προϋποθέσεις. Ποιὲς εἶναι οἱ κυριώτερες ἀπὸ αὐτές; Εἶναι οἱ ἑξῆς:

1) Ἐφ' ὅσον ἡ εἴσοδος τοῦ θανάτου δὲν εἶναι ἀπότομο καὶ τελείως ξαφνικὸ συμβάν στὴν ὀλότητα τοῦ ὀργανισμοῦ, ἀλλὰ προϋῶσα πορεία στοὺς διαφόρους ἰστοὺς καὶ στὰ διάφορα ὄργανα, πρέπει νὰ ὑπάρχῃ ταχύρρυθμη, ἔγκαιρη καὶ ἀπόλυτα τεκμηριωμένη καὶ ἐξακριβωμένη διάγνωση τοῦ ὀριστικοῦ θανάτου, ἐκ τοῦ ὁποίου εἶναι ἀδύνατη ἡ ἀναζωογόνηση τοῦ ἀνθρώπου. Οἱ ἰατροὶ ἀσφαλῶς μποροῦν νὰ συμφωνήσουν στὴν κωδικοποίηση καὶ διατύπωση τῶν κριτηρίων τοῦ ὀριστικοῦ θανάτου, ἀνάμεσα στὰ ὁποῖα θὰ ἦταν λ.χ. τὸ μὴ ἀναστρέψιμο κῶμα, ἡ ἠλεκτροεγκεφαλικὴ σιγή, ἡ ἀπουσία κάθε αὐτόματης ἢ προκλητῆς βιοηλεκτρικῆς δραστηριότητος.

2) Πρέπει νομοθετικῶς νὰ ἐκμηδενισθῆ τελείως κάθε δυνατότης συναλλαγῆς καὶ ἰδιοτελοῦς ἢ καὶ ἐγκληματικῆς ἐκμεταλλεύσεως τῶν σχετικῶν ἐπιστημονικῶν δυνατοτήτων.

3) Δέν πρέπει ποτέ οί ἴδιοι ἰατροί νά σχετίζονται τόσον μέ τόν δότη, ὅσον καί μέ τόν λήπτη τῶν μοσχευμάτων.

4) Πρέπει νά ἐξασφαλισθοῦν νομοθετικῶς οί προϋποθέσεις, ὥστε νά μὴ τολμᾷ νά δρᾷ ἡ νοσηρὴ ἐπιστημονικὴ φαντασία σέ μυθιστορήματα ἢ κινηματογραφικὲς ταινίες, ὅπως λ.χ. στό ἔργο *Coma* τοῦ ἀμερικανοῦ Michel Crichton.

5) Τὰ ἀτομιστικά κίνητρα πρέπει νά θυσιάζονται μπροστά στό αἶτημα τοῦ γενικοῦ καλοῦ καί τῆς γενικῆς εὐημερίας.

6) Πρέπει νά καθορισθοῦν κριτήρια ἀδιαβλήτου διαθέσεως τῶν μοσχευμάτων ἀπὸ εἰδικὲς τράπεζες σέ περίπτωση, πού οί λήπτες εἶναι περισσότεροι ἀπ' τοὺς δότες.

7) Εἶναι ἀνεπίτρεπτη κάθε ἀπόπειρα μεταμοσχεύσεως ἐγκεφάλου ἢ γεννητικῶν ὀργάνων.

8) Ἡ συναίνεση γιὰ τὴ μεταμόσχευση πρέπει νά εἶναι ἀποτέλεσμα διαφωτίσεως, σοβαροῦ προβληματισμοῦ καί περισκέψεως.

9) Ἡ τεχνολογία τῶν μεταμοσχεύσεων δέν πρέπει ποτέ νά ὀδηγήσῃ τρόπον τινὰ σέ «μανιπουλᾶρισμα» καί τροχιόδρῶση τῆς ἀνθρωπίνης ἀναπτύξεως κατὰ τρόπον πού μπορεῖ νά προσκυροῦ καί ἀπάδῃ στὴν ἀξιοπρέπεια καί στὴν ἐλευθερία τῆς ἀνθρωπίνης προσωπικότητος.

Γιὰ ὅλες τίς προϋποθέσεις αὐτές, πού ἀναφέραμε κατὰ τρόπον τηλεγραφικό, δέν λέγει περισσότερα τὸ παρὸν σχέδιον, διότι γιὰ ὅλα τὰ σημεῖα αὐτὰ πρέπει νά διαφωτισθοῦμε ἀπ' τοὺς καθ' ὕλην ἀρμοδίους εἰδικούς ἐπιστήμονας (ιατρούς, νομικούς, κοινωνιολόγους, ποινικολόγους κ.λπ.).

*

Ἄς ἐπιτραπῇ στοὺν χαράσσοντα τίς γραμμὲς αὐτὲς νά προσθέσῃ, ὅτι συναισθάνεται τὴν τιμὴν, πού τοῦ ἔγινε διὰ τῆς ἀναθέσεως σ' αὐτὸν τῆς Διευθύνσεως τοῦ παρόντος περιοδικοῦ, τὴν ὁποία λάμπρυναν δύο διαπρεπεῖς ἐκπρόσωποι τῆς θεολογικῆς ἐπιστήμης: ὁ ἀείμνηστος σοφὸς Καθηγητὴς καί Ἀκαδημαϊκὸς Γρηγόριος Παπαμιχαὴλ καί ὁ διακεκριμένος σκαπανεὺς τῆς

Πατρολογικῆς ἐπιστήμης σεβαστὸς Καθηγητῆς καὶ Ἀκαδημαϊκὸς κ. Κωνσταντῖνος Μπόνης. Τὸ φωτεινὸ παράδειγμά τους, ποῦ πρέπει νὰ εἶναι καθοδηγητικὸ σὲ ὅλους, ὅσοι διακονοῦν στὸ περιοδικὸ «Θεολογία», προδιαγράφει τὰ πλαίσια τῆς συνεχοῦς ἀλληλοπεριχωρήσεως καὶ ἀλληλεξαρτήσεως Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας καὶ Ὁρθοδόξου Θεολογίας. Μέσα στὰ πλαίσια αὐτὰ θὰ συνεχίσουμε τὴν προσφορὰ μας μετὰ τὴν πολύτιμη συμβουλευτικὴ συμπαράσταση τοῦ Μακ. Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος κ. Σεραφείμ, τῶν Σεβασμιωτάτων Μελῶν τῆς Ἐποπτευοῦσης Συνοδικῆς Ἐπιτροπῆς καὶ τῶν διακεκριμένων μελῶν τῆς Συντακτικῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ περιοδικοῦ.